

оцінювання навчальних досягнень учнів спеціальних шкіл; про розробку Державних стандартів змісту освіти; підготовку нових програм і підручників.

Нині для науковців у галузі сурдопедагогіки залишаються актуальними проблеми підвищення якості навчання та освітнього рівня глухих, удосконалення системи спеціальної освіти; диференційованого навчання різних категорій дітей із вадами слуху; місця і ролі мови жестів у процесі навчання; професійної та вищої освіти осіб з вадами слуху; розширення профілів профпідготовки; комплексної реабілітації; забезпечення максимального рівня розвитку осіб з вадами слуху; навчання і виховання глухих і слабочуючих, які мають складні вади; узагальнення здобутків попередніх років та багато іншого [4].

Сучасна вітчизняна спеціальна педагогіка перебуває в пошуках нової освітньої парадигми. Шлях до її створення — не стільки створення нового, скільки переосмислення тривалого досвіду. Духовний і культурний плюралізм, який змінює наше сьогодення та, сподіваємося, ще більшою мірою наше майбутнє, зумовлює можливість та необхідність розроблення такої концепції освіти дітей із розладами слуху, яка передбачатиме різноманітність підходів, розвиток, співпрацю та взаємозбагачення всіх існуючих (і тих, які ще мають виникнути) напрямів.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Ярмаченко М.Д.* Виховання і навчання глухих дітей в Українській РСР: Посіб. Для студ. дефект. ф-тів пед. ін-тів та працівників шк. глухих.— К.: Рад. шк., 1968.— 320 с.
2. *Збірник матеріалів I Всеукраїнської конференції з питань навчання глухих в Україні.*— К.: Українське товариство глухих, 2001.— 227 с.
3. *Засенко В.В.* Соціально-трудова адаптація випускників шкіл-інтернатів для глухих і слабочуючих.— К.: Знання, 2002.— 252 с.
4. *Дидактичні та соціально-психологічні аспекти колекційної роботи у спеціальній школі:* Наук.-метод. зб.: Вип. 2 / За ред. В.І. Бондаря, В.В. Засенка.— К.: Наук. світ, 2001.— 447 с.

РОЗДІЛ IV

Психолого-педагогічні засади навчання і виховання людей з особливими потребами

УДК 152+376

О.П. ХОХЛІНА,
доктор психологічних наук

КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНА РОБОТА В СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВИТИ ДЛЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ

Представлены результаты теоретического исследования проблемы. Выяснена сущность коррекционной работы в специальных учебных заведениях.

This article describes the results of theoretical study on the problem. Contents of correctional work in special educational institutions has been defined.

Особливим завданням спеціальних освітніх закладів є **корекція** розвитку дітей. Його розв'язання є не менш важливим і для інших типів закладів, в яких можуть навчатися діти з певними порушеннями розвитку. Однак, незважаючи на значущість проблеми корекції та значну кількість присвячених їй досліджень, вона ще й досі залишається недостатньо розробленою в теоретичному і практичному плані. Зокрема, спостерігається неоднозначне розуміння сутності корекційної роботи, корекційно спрямованого педагогічного процесу; того, які ланки і яким чином мають забезпечувати виправлення відхилень у розвитку тощо.

Завданням цієї статті є висвітлити результати проведеного нами теоретичного дослідження проблеми з метою з'ясування сутності корекції. Об'єктом аналізу, узагальнення й систематизації слугували праці передусім таких вчених, як В. Баудіш, Н.П. Долгобородова, В.Ю. Карваліс, Є.О. Ковольова, В.М. Синьов, Б.К. Тупоногов та ін. [1-7; та ін.].

Під корекцією розуміють спеціально організований педагогічний процес, спрямований на послаблення, подолання недоліків розвитку, запобігання їм та сприяння розвитку аномальної дитини загалом з метою якнайбільшого наближення до норми.

З огляду на наведене визначення, корекція тісно пов'язана з поняттям розвитку дитини взагалі, а тому у системі спеціальної освіти розглядається як **корекційно-розвивальна робота**. Зазначимо також, що **корекційно-розвивальна робота здійснюється засобами педагогічного процесу** — його змістом, методикою, організаційними формами. А педагогічний процес, метою якого є корекція розвитку дитини, визначається як **корекційно-спрямований** (відтак — корекційно-спрямоване навчання чи корекційно-спрямоване виховання).

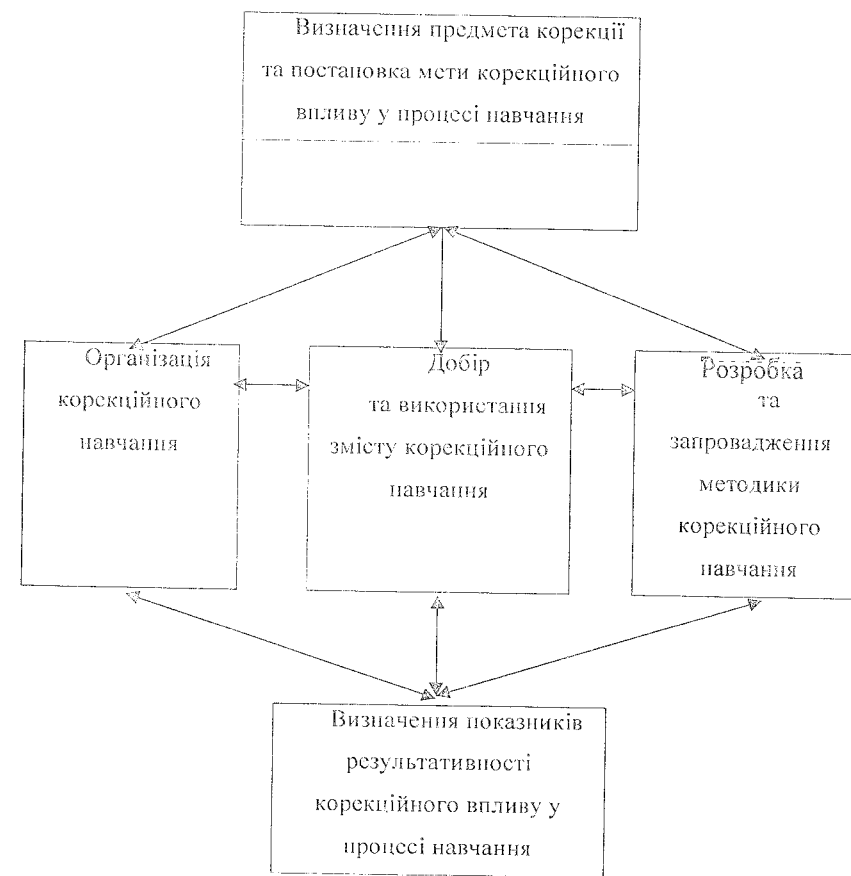
Корекція є складовою єдиної системи спеціальної освіти. Компонентами спеціальної освіти є процеси навчання, виховання та корекції. При цьому корекція розглядається як основа навчально-виховної роботи в спеціальній школі: без цілеспрямованого подолання чи послаблення недоліків знижується ефективність навчання й виховання дітей: ускладнюється процес оволодіння необхідними для них знаннями, вміннями, навичками, становлення в них поведінки, особистості в цілому. Водночас зауважимо, що виділити складові частини спеціальної освіти (навчання, виховання, корекція) можливо лише абстрагуванням функцій кожної з них для їх осмислення, організації, цілеспрямованої роботи. Якщо корекцію та навчання (і виховання) брати як відносно самостійні компоненти педагогічної системи, то відмінність між ними полягає в меті, особливостях педагогічного процесу, показниках ефективності.

Так, мета навчання — дати учням знання, вміння та навички, мета корекції — виправляти вади психічної і фізичної сфер розвитку, розвивати дитину загалом.

Досягнення мети корекційного впливу забезпечують усі складові педагогічного процесу — організація, зміст, методика. Проте особливості корекційно-розвивального впливу визначаються не стільки закономірностями засвоєння навчального матеріалу, скільки його метою, визначеною відповідно до предмета корекції, його сутності, психологічних закономірностей впливу на нього. Саме від предмета корекції, тобто від того, що необхідно виправляти та розвивати в дитини, залежить постановка мети, пошук спеціальних шляхів організації педагогічного процесу, добір відповідних методичних засобів та змісту навчання, визначення показників його результативності (див. рисунок).

Таким чином, корекційно-розвивальну роботу забезпечують такі компоненти педагогічного процесу: **цільовий, організаційний, змістовий, методичний, результативний**. Опора в процесі навчання на ці компоненти розглядається як умова досягнення мети корекційно-розвивального впливу.

Розглянемо специфіку корекційної спрямованості ланок педагогічного процесу, зокрема спеціального навчання.

Умови досягнення мети корекції у процесі спеціального навчання

Організація корекційно спрямованого навчання¹ у вузькому її розумінні передбачає підготовку та створення умов, потрібних не лише для роботи над засвоєнням учнями програмного матеріалу, а й для подолання в них недоліків розвитку відповідно до попередньо поставленої спеціальної мети заняття і предмета корекції (вада мовлення чи навчально-практичної діяльності, інтелекту, особистості тощо). Організаційний бік такої роботи охоплює

¹ Організація корекційного навчання тут розглядається у вузькому й конкретному розумінні передусім як форми організації на відміну від організації як побудови цілісного педагогічного процесу («спеціальна організація педагогічного процесу»).

широкий діапазон питань від визначення оптимальної її форми (індивідуальна, групова, фронтальна — залежно від того, які вади коригуються: характерні для всієї категорії дітей, для певної групи чи конкретної особи), типу і структури заняття (урок, екскурсія) до забезпечення учнів необхідними матеріалами, інструментами тощо.

Особливе значення для проведення корекційної роботи має цілеспрямований **добір змісту навчання та використання його можливостей**. Виправлення вад дитини та її навчання можуть здійснюватись на одному й тому самому програмному матеріалі. Проте не будь-який навчальний матеріал має корекційне значення і сприяє становленню певної складової розвитку. Зміст навчання повинен забезпечувати досягнення освітньої мети, враховувати особливості його засвоєння певною категорією аномальних дітей та уможливлювати в процесі навчання проведення корекційно-розвивальної роботи. Якщо на уроці математики ставиться мета сформувати в дитини певну розумову дію, наприклад, узагальнення за спільною ознакою, то зміст навчання має містити матеріал для такої роботи, а розв'язання відповідної арифметичної задачі має ставити дитину в ситуацію необхідності виконувати дію узагальнення.

Досягнення корекційної мети передбачає і визначення відповідної до предмета корекції **методики впливу** (методи, засоби, прийоми, умови тощо). Саме методиці надається провідна роль у проведенні корекційно-розвивальної роботи. Методика корекційно спрямованого навчання — це методика не засвоєння знань, умінь і навичок, передбачених навчальною програмою, змістом навчання, а методика корекції та розвитку певної складової психофізичного розвитку дитини.

Постановка й досягнення мети відповідно до визначеного предмета корекційного впливу вимагають передбачати й корекційні ефекти як специфічні, вагомі її компоненти, тобто обирати **показники результативності** роботи з дитиною, проведеної засобами організації, змісту, методики. Якщо показником ефективності навчання є засвоєння учнем знань і способів дій, намічених навчальними програмами, то ефективність корекції вимірюється за параметрами, що свідчать про його розвиток. Найбільш загальними показниками розвитку є становлення в дитини діяльності (ігрової, навчальної, трудової), всіх її структурних компонентів, набуття таких характеристик діяльності, як її усвідомленість та довільність, загальнонавчальних та загальнотрудових умінь, розвиток чи сформованість визначених як предмет впливу складових психофізичного розвитку. Розглядаючи відмінність показників ефективності навчального та корекційного процесів, слід враховувати і різний термін їх досягнення. Зазначимо, що опанування учнями знань, умінь і навичок відбувається набагато швидше, ніж становлення в них певних психічних надбань.

Таким чином, корекція розглядається як основа навчально-виховного процесу у спеціальному освітньому закладі. А саму корекційну роботу

принципово важливо аналізувати як специфічну систему, куди входять цільовий, організаційний, змістовий, методичний, результативний компоненти педагогічного процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баудіш В. Сущность коррекционно-воспитательной работы во вспомогательной школе // Журнал Дефектология.— 1978.— № 3.— С. 42-54.
2. Долгобородова Н.П. Основы коррекционной работы во вспомогательной школе / Коррекционная работа в процессе обучения и воспитания.— Л.: ЛГПИ им. А.И. Герцена, 1974.— С. 3-11.
3. Дульнев Г.М. Основы трудового обучения во вспомогательной школе: Психолого-педагогическое исследование.— М.: Педагогика, 1969.— 216 с.
4. Карвьялис В.Ю. О путях повышения коррекционно-развивающего значения труда во вспомогательной школе: Изв. АПН РСФСР: Тр. Ин-та дефектологии. Вып. 137.— М.: Просвещение, 1965.— С. 68-84.
5. Ковалева Е.А. Коррекционная направленность процесса обучения во вспомогательной школе // Воспитание и обучение детей во вспомогательной школе / Под ред. В.В. Воронковой.— М.: Школа-Пресс, 1994.— С. 62-79.
6. Синев В.Н. Коррекция интеллектуальных нарушений учащихся вспомогательной школы: Автореф. дис. ...д-ра пед. наук.— М., 1988.— 45 с.
7. Тупоногов Б.К. Коррекционно-педагогическая работа в системе образования детей с нарушением умственного и физического развития // Дефектология.— 1994.— № 4.— С. 9-14.
8. Хохліна О.П. Психолого-педагогічні основи корекційної спрямованості трудового навчання учнів з вадами розумового розвитку.— К.: Педагогічна думка, 2000.— 238 с.

О.В. КОРЧЕВНА

ПРОБЛЕМА СТАНОВЛЕННЯ, РОЗВИТКУ, ФОРМУВАННЯ ТА ЗМІН „Я-КОНЦЕПЦІЇ” ОСОБИСТОСТІ

“Я-концепция” формируется у человека в процессе социального взаимодействия как неизбежный и всегда уникальный результат психического развития, как относительно стойкое и в то же время подвластное внутренним изменениям и колебаниям психическое приобретение, которое оставляет неизгладимый след во всех жизненных проявлениях человека — с самого детства до глубокой старости. Проблема развития, формирования и изменения “Я-концепции” личности рассматривается автором в рамках таких концептуальных подходов, как символический интеракционизм, феноменалистической психологии и др. Поскольку осознание ценности каждой личности, а